

מקרא אני דורש

"נעשו תולדות שלו, שלמדן מה שלמד מפי הגבורה"

הביאור בזה שבני אהרן "נעשו" תולדות של משה באותה מדה כפי שהיו תולדות אהרן, בהקדם ביאור כמה דיוקים בדברי רש"י על כך

א. על הפסוק (פרשתנו ג, א) "ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני", מפרש רש"י "ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה, מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו".

[וכפי שמסבירים המפרשים (גו"א, שפ"ח ומשכיל לדוד כאן) שהגם שמשה למד עם כל בני"מ, מ"מ, מכיוון שלמד לפני כן עם בני אהרן לכדם למרות שלא היה מחויב בזה, קיבל ע"כ שכר מיוחד ד"כאילו ילדו"].

לאחר מכן ממשיך רש"י בפירושו "ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו, שלמדן מה שלמד מפי הגבורה".

וכבר עמדו המפרשים ע"כ, שצריך להבין מה בא רש"י להוסיף בביאור זה ד"נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה", על מה שכתב לפני"ז - "שלמדן תורה . . מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

ב. והנה, המפרשים (רא"ם, ס' הזיכרון, גו"א ועוד) למדו בזה, דלרש"י היה קשה כיצד בא הכתוב ד"ביום דיבר ה' את משה" בהמשך לנאמר לפני"ז "ואלה תולדות אהרן ומשה"? לכן מפרש רש"י, שענין זה, דבני אהרן נקראו תולדות משה, התחיל "ביום דבר ה' את משה".

ומה שאומר הפסוק "ביום דבר ה' את משה", הגם שמשה למד עמהם גם לאח"ז, מיישבים

המפרשים בשני אופנים: (א) שכוונת הכתוב היא "מיום דבר". (ב) שבדיוק זה באה התורה ללמדנו ש"אפילו לא למדו רק דבר אחד נעשו אליו תולדות".

אך קשה לומר שזוהי כוונת רש"י. דהרי משה למד תורה עם בני"ג גם קודם מ"ת, וכפי שרש"י (בשלה טו, כה) מפרש ש"במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם", ואף במצרים נצטוו בכו"כ דינים (כמסופר בפר' בא), [ומסתבר לומר, שגם קודם מ"ת היה סדר הלימוד בייחוד עם בני אהרן]. וא"כ, מדוע נקראו בני אהרן תולדות משה רק "ביום דבר ה' את משה בהר סיני" ולא קודם לכן?

ג. ויובן זה בהקדים כמה דיוקים בלשון רש"י:

(א) מלשון רש"י בדיבור הראשון "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" מובן, שאין זה שהם נעשו תולדותיו של משה, אלא זהו רק ענין של שכר - "כאילו ילדו". משא"כ בדיבור השני אומר רש"י: "נעשו אלו התולדות שלו". (ובפרט, שבזה מוסיף רש"י על לשון הש"ס (סנהדרין יט, ב) "לפיכך נקראו על שמו", דרש"י מדייק דלא רק "נקראו" אלא גם "נעשו התולדות שלו").

(ב) מדוע מאריך רש"י בלשונו "שלמדן" מה שלמד מפי הגבורה, הגם שהיה יכול לכתוב בקיצור "שלמדן תורה"?

[ואפילו את"ל שזהו בהתאם ללשון הכתוב "ביום דבר ה' את משה", דלכן מדגיש רש"י שמשה למד עמם מה שאמר לו הקב"ה, עדיין אין זה צריך זה ביאור, דמדוע רש"י משנה מלשון (ותוכן) הפסוק ואומר (א) "מה שלמד" (ולא "מה ששמע"), (ב) "מפי הגבורה" (ולא "מפי ה'") וכיו"ב)?]

ד. הביאור בזה:

רש"י לא יכל להסתפק בפירושו "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", מכיוון שבפסוק כתיב "אלה תולדות אהרן ומשה":

אילו בפסוק היה כתוב רק "תולדות משה" היינו יכולים לומר שזה שהפסוק משתמש בשם "תולדות" הוא רק בשם המושאל, שע"ז ש"למדן תורה", "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". אבל מכיוון שהפסוק כאן מזכיר בחדא מחתא "תולדות אהרן ומשה", משמע, שבני אהרן היו "תולדות" של משה, בדיוק כפי שהיו תולדות של אהרן, וזה תמוה - כיצד אפשר להשוות את זה שהיו תולדות אהרן - מצד שמציאותם היא תולדה של אהרן - לזה שהם היו תולדות של משה משום שלמדו תורה עמו, שעם כל העילוי שבזה, לא הי בזה, לכאורה, חידוש בעצם מציאותם? לכן לומד רש"י, שענין זה מבואר במה שהפסוק מוסיף "ביום דבר ה' את משה", וכדלקמן.

ה. בתור הקדמה למ"ת, אמר הקב"ה למשה למסור לבנ"י: "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים. . . ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (יתרו יט, ה-ו).

והיינו, דמתן תורה פעל שינוי עיקרי בעצם המציאות של בני ישראל. דלפני מתן תורה היו ישראל כ"כל העמים", וע"י מ"ת נעשו "סגולה מכל העמים" - "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

ולכן מ"ת היה באופן שהקב"ה התראה לבני עם גבורה - "קולות . . לפידים . . קול השופר" שזה פעל שינוי בעצם המציאות של בני ישראל ("סגולה מכל העמים"). ושמיעת הדברות היתה מפי הגבורה.

ומכיון ש"והייתם לי סגולה" קשור עם מ"ת, מובן שכך זה - לפעול שינוי המציאות בבני ישראל - ניתן בתורה.

וזהו גם מה שמדייק רש"י - "שלמדן מה שלמד מפי הגבורה": דמכיון שהתורה שלמדן היתה "מה שלמד מפי הגבורה" - מה שמשה בעצמו שמע ולמד מפי הקב"ה - היה בזה בגלוי כח ה"גבורה" דמ"ת (שבכוחו לשנות המציאות דבני ישראל), ולכן "נעשו אלו התולדות שלו", מכיון שלימודו פעל בהם שינוי ו"הולדה" רוחנית.

ולכן כתיב בזה "ביום דבר ה'" דווקא, דכשם שהולדה גשמית היא רק פעם אחת, ולאחר מכן רק גודל מקטנות לגדלות, כך גם בהולדה רוחנית, דדוקא הלימוד הראשון שלמד משה עם בני ישראל "מה שלמד מפי הגבורה" - ("ביום דבר ה'") הוא היה ההולדה.

ו. אך עדיין אינו מובן, דהרי לכאורה נפעל ענין זה אצלם כבר בשעת מ"ת, בשעה ששמעו (יחד עם כל ישראל) את הדברות מהקב"ה.

ולכן מדייק רש"י בלשונו "שלמדן מה שלמד מפי הגבורה", דבכדי שתהיה הולדה רוחנית (ע"י התורה) אין די רק ב"שמיעת" הדברות מהקב"ה - אלא מוכרח שהשומע ילמד ויקלוט את הדברים. וזה נעשה ע"י שמשה למד עמהם את עשרת הדברות.

והנה, אף שלמד משה עם כל בני ישראל, נקראו בני אהרן דווקא תולדותיו של משה. והטעם בזה, דמה שלמד משה עם כל בני ישראל היה מצד החיוב, וממילא, ה"הולדה" שנפעלה בהם, לא התייחסה אליו אלא לתורה, שבה יש כח ה"גבורה". ודווקא אצל בני אהרן, שהלימוד עמהם ע"י משה לא היה מצד החיוב, אלא מצד עצמו ו"לפנים משורת הדין", התייחס הלימוד וה"הולדה" למשה עצמו.